

Ірина ОНИЩЕНКО,
orcid.org/0000-0003-0672-0570
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
Криворізького державного педагогічного університету
(Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна) *irina_onischenko@ukr.net*

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ У ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА (НА ОСНОВІ ОПОВІДАННЯ ВІКТОРА ВАСИЛЬЧУКА «ЧОРНОБИЛЬСЬКІ ПОНЕВІРЯННЯ БУЧІ»)

У статті на основі аналізу оповідання сучасного українського письменника Віктора Васильчука «Чорнобильські поневіряння Бучі» зроблено спробу обґрунтувати зміст Чорнобильської трагедії та її місце в історії українського народу, з'ясувати першопричини, що зумовили інтерес письменника до чорнобильської тематики та екологічних проблем української історії. Автором висвітлено жахливі наслідки екологічної катастрофи крізь призму страждань собаки Бучі, який став жертвою ядерної аварії та людської безвідповідальності. Письменник художньо зображає поневіряння собаки, покинутого господарем напризволяще, та показує як екологічна катастрофа вплинула на життя тварин, покинутих у зоні відчуження. Віктор Васильчук розкриває глобальні екологічні проблеми, звертається до емоційно-ціннісного світу своїх читачів і через образ собаки Бучі відтворює драматичні стосунки між людьми і представниками тваринного світу, переконує в необхідності гармонійного їх співіснування. Визначено, що у творі тісно переплетені екологічні аспекти з психологічними, філософськими, морально-етичними, соціально-історичними. Оповідання «Чорнобильські поневіряння Бучі» дозволяє з'ясувати особливості художнього висвітлення чорнобильської тематики, осмислити наслідки ядерної катастрофи, проаналізувати екологічні проблеми, переосмислити зону відчуження як утрачену територію з тваринним і рослинним світом. Визначено, що особливістю аналізованого твору є поєднання епічного масштабу події світового і глобального значення з авторським осмисленням і переживанням та неповторним відтворенням. Оповідання має розвивальний і виховний потенціал, зокрема формує в читачів екологічне мислення, екологічний світогляд, емпатію, милосердя, гуманізм, відповідальність, почуття обов'язку, любов до тварин. Доведено, що своїм твором Віктор Васильчук означив новий вектор осмислення екологічної проблематики в українській літературі початку XXI століття.

Ключові слова: література для дітей та юнацтва, природоорієнтовна література, екологічна проблематика, Чорнобиль, Чорнобильська катастрофа, екологічне мислення, екологічний світогляд.

Iryna ONISHCHENKO,
orcid.org/0000-0003-0672-0570
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of primary education
Kryvyi Rih State Pedagogical University
(Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine) *irina_onischenko@ukr.net*

REPRESENTATION OF ECOLOGICAL TOPIC IN LITERATURE FOR CHILDREN AND YOUTH (BASED ON THE STORY “CHORNOBYL MISADVENTURES OF BUCHA” BY VIKTOR VASYLCHUK)

The article is based on the analysis of the short story of a modern Ukrainian writer Viktor Vasylchuk's «Chornobyl Misadventures of Bucha» was attempted justify the meaning of the Chornobyl tragedy and its place in the history of the Ukrainian people, to find out the root causes that led to the writer's interest in the Chornobyl topics and ecological problems of Ukrainian history. The author highlights the terrible consequences of the ecological disaster through the prism of the suffering of Bucha, a dog who became a victim of the nuclear accident and human irresponsibility. The writer artistically depicts the wanderings of a dog abandoned by its owner to fend for himself and shows how the ecological disaster affected the lives of animals left in the exclusion zone. Viktor Vasylchuk reveals global environmental problems, addresses the emotional and value world of his readers, and through the image of the dog Bucha recreates the dramatic relationship between people and representatives of the animal world, convincing them of the need for harmonious coexistence. It was determined that the work closely intertwines ecological aspects with psychological, philosophical, moral, ethical, socio-historical aspects. The short story «Chornobyl Misadventures of Bucha» allows to find out the peculiarities of artistic coverage of Chornobyl topic, to comprehend the consequences of the nuclear disaster, to analyze ecological problems,

to rethink the exclusion zone as a lost territory with flora and fauna. It is determined that the peculiarity of the analyzed work is the combination of the epic scale of events of world and global significance with the author's comprehension and experience and unique reproduction. The story has a developmental and educational potential, in particular, it forms ecological thinking, ecological outlook, empathy, mercy, humanism, responsibility, sense of duty, and love for animals in readers. It is proved that with his work Viktor Vasylchuk marked a new vector of comprehension of ecological topic in Ukrainian literature of the early twenty-first century.

Key words: literature for children and youth, nature-oriented literature, ecological topic, Chornobyl, Chornobyl disaster, ecological thinking, ecological outlook.

Постановка проблеми. 26 квітня 1986 року відбулася наймасштабніша в історії людства глобальна техногенна катастрофа, наслідки якої відчув не лише український народ, а й практично вся Європа. Ця жахлива подія, яку вважають найстрашнішим цивільним ядерним інцидентом у світі, справила надзвичайний вплив на суспільство і закарбувалася у його пам'яті назавжди. Чорнобильська аварія стала трагедією, яка не має аналогів за масштабами та наслідками забруднення екологічної сфери, негативного впливу на здоров'я і психіку людей, їх умови життя та існування. Чорнобильська трагедія увійшла в історію людства як катастрофа не лише українського, а й світового значення, яка відбрала життя у великої кількості людей, поставила під сумнів людське майбутнє та змусила переглянути політичні, економічні й моральні основи сучасного світу.

Н. Барановська, авторка твору «Чорнобильська трагедія. Нариси з історії», зауважує, що «Екологічний вплив Чорнобильської катастрофи поставив країну перед необхідністю розв'язання нових, виключно складних, великомасштабних проблем, що торкалися практично всіх сфер суспільного життя, багатьох аспектів науки і виробництва, культури та моралі» (Барановська, 2011: 5-6). За екологічними наслідками аварія переросла в планетарну катастрофу: радіоактивним цезієм була забруднена більшість території Європи. Аварія на ЧАЕС призвела до непоправних екологічних, медичних, економічних і соціальних наслідків, що вимагали негайної суспільної активності та зусиль держави з унормування постчорнобильського життя та факту закриття ЧАЕС.

Із моменту аварії на ЧАЕС минуло понад 38 років, але її події й наслідки залишаються предметом аналізу й обговорення світової наукової й мистецької спільноти. Погоджуємося із думкою М. Варданян, І. Дирди, М. Кіреєвої, які зазначають, що Чорнобиль – трагічна сторінка в історії українського народу, яка знайшла своє відображення у різних видах мистецтва, зокрема і в художній літературі. Твори на тему Чорнобиля засвідчують, по-перше, наявність травматичного культурного досвіду українців та прагнення його проговорити й осмислити, по-друге, намір рекон-

струювати культурну пам'ять українців (Варданян, Дирда, Кіреєва, 2023).

Аналіз досліджень. Тема Чорнобиля є не вичерпаною і продовжує активно освоюватися у художніх творах як вітчизняних, так і зарубіжних письменників. Зокрема, Чорнобильській тематиці в сучасній українській літературі присвячено твори Анатолія Андржеєвського, Павла Ар'є, Віктора Васильчука, Олега Векленка, Леоніда Горлача, Євгена Гуцала, Станіслава Дворницького, Анатолія Демського, Івана Драча, Теодозії Зарівної, Маркіяна Камиша, Віктора Кордуна, Ліни Костенко, Катерини Міхаліциної, Бориса Олійника, Дмитра Павличка, Володимира Шовкошитного, Григорія Штоня, Юрія Щербака, Володимира Яворівського та ін. Проблеми Чорнобильської катастрофи знайшла місце у творах зарубіжних письменників, зокрема Галі Акерман, Джуліана Барнса, Кристи Вольф, Адама Гігінботама, Філіпа Ландрі, Емманюеля Лепаже, Ендрю Лізербарроу, Гудрун Паузеванг, Фредеріка Пола, Джеймса Роллінза, Мартіна Круза Сміта, Георгі Тенева, Джима Шепарда та ін.

Тема Чорнобильської трагедії є центральною в оповіданні сучасного українського письменника Віктора Васильчука «Чорнобильські поневіряння Бучі». У різні періоди літературна творчість В. Васильчука була предметом наукових досліджень Т. Бабійчук, М. Варданян, В. Городничого, М. Кіреєвої, Л. Пилип'юк-Диркавець, В. Сиротенка, М. Черноусової, П. Юрика та ін. В. Васильчук продовжує кращі традиції вітчизняної літератури, які пов'язані з глибоким етико-філософським образним осмисленням важливих для українського народу соціально-історичних подій і явищ, а також екологічних загроз та відповідальності за охорону природи. Багато уваги письменник приділив чорнобильській тематиці, проблемам екологічної катастрофи та її жахливим наслідкам. У своєму творі «Чорнобильські поневіряння Бучі» автор художньо зображає поневіряння собаки, покинутого господарем напризволяще, та показує, як Чорнобильська аварія вплинула на життя представників тваринного світу.

Мета і завдання статті. Мета – аналіз екологічної проблематики в творі В. Васильчука «Чор-

нобильські поневіряння Бучі». Завдання – розкрити питання взаємозв'язку екології і літератури на прикладі письменницької творчості В. Васильчука; проаналізувати ключові екологічні проблеми на основі оповідання В. Васильчука «Чорнобильські поневіряння Бучі»; розкрити роль та значення художнього твору В. Васильчука у формуванні екологічного мислення та екологічного світогляду дітей та юнацтва.

Виклад основного матеріалу. Віктор Васильчук – сучасний український письменник, заслужений журналіст України, редактор, громадський та культурний діяч, благодійник, член Національної спілки письменників України. Після аварії на Чорнобильській АЕС працював у зоні відчуження, відвідав багато територій, що зазнали радіоактивного впливу. В одному зі своїх інтерв'ю автор зазначав: «... мене так вразила чорнобильська зона, що я не міг не написати щось про це. До того ж, сюжет сам прийшов, як мовиться, «до рук», бо коли я одного разу поїхав до Прип'яті, то зустрів там звичайного, а, можливо, й ні, собаку. Він дивним чином потім опинився у моєму під'їзді, а це більше, ніж за сто кілометрів від того місця, де ми побачилися. Пес ходив за мною, за сусідами, а вони його назвали Шариком, а я – Бучею, бо сподобалося мені дуже в Бучі, під Києвом... А ще хотілося якимось чином увічнити наших «братів менших», які теж постраждали внаслідок чорнобильської катастрофи» (Літературний, 2012).

Серед улюблених дійових осіб В. Васильчука вже багато років постають тварини, які є складовою частиною екосистеми. Оповідання «Чорнобильські поневіряння Бучі» автор присвятив тваринам, які зазнали «радіоактивного зла» та загинули під час екологічної катастрофи. Через образ собаки Бучі та його стосунки з людьми та іншими тваринами автор відтворив драматичні події Чорнобильської аварії, показав страждання, поневіряння та глибокі рани представників тваринного світу. Письменник зауважує: «... нам дуже багато треба ще вчитися у собак, котів, птахів. Вони нас люблять. Чесні, вірні, і завжди сповідають добро...» (Інтерв'ю, 2021).

У своєму оповіданні автор аналізує екологічні проблеми, утверджує думку про взаємозв'язок усього живого, закликає гуманно і милосердно ставитися до тварин. На початку твору ми бачимо, що життя собаки Бучі розпочинається таким чином, що його, ще маленького, топлять в річці, адже він народився не такий, як інші: «...Аза відразу зрозуміла, що з усіх п'ятьох щенят це особливе. Хворе. Понуре. Нудне. Очі в нього мутні, сніжні. В інших уже густий пушок висіявся, а це –

голе» (Васильчук, 2012: 7). Із того часу в житті маленької кавказької вівчарки добро і зло, щирість і підступність, милосердя і жорстокість йтимуть поруч. Добро – це хазяїн Максим, який виростив Бучу, лікував його, пригощав смаколиками: «Готував йому юшку. Купував у ветеринара вітаміни, ліки. Поки собачук не почав скидатися на справжнього кавказця. Навіть сіра довга шерсть відросла. Тож на очі односельців він з'явився, як мовиться, в усій красі» (Васильчук, 2012: 15). Зло – це Чорнобильська аварія, яка вбила багатьох тварин, покинутих у зоні відчуження, зокрема й головного героя Бучу.

Знайомство вівчарки Бучі з добром і злом відбулося ще цуценятом, коли його від жорстокої смерті врятував Максим: «А щеня знайшло в собі останні сили, щоб міцно притиснутись до людських грудей. Затихло. Це було його знайомство з добром і злом, зі смертю, початком життєвих випробувань, щедрот і бід» (Васильчук, 2012: 13). На собаку на кожному кроці чекають випробування й загроза життю. Буча від природи борець, він постійно мужньо змагається за життя, робить усе можливе і неможливе, щоб вижити у надскладних умовах, у пекельній круговерті Чорнобильської катастрофи. Дуже тепло, із трепетом письменник зображує любов собаки до хазяїна: «Буча Максима теж любив: все п'явся лизнути в обличчя. І то був не вияв сліпої подяки за врятоване життя. Подобалися Бучі міцні долоні, які заспокійливо пахли людською оселею. Так і хотілося вткнутися в них пискотом і безтурботно лежати, вдихаючи ті заспокійливі запахи» (Васильчук, 2012: 15).

Біда приходить раптово, несподівано, без попередження. Біда не вибирає місце і час, коли постукати в двері: «У повітрі застигли страшні слова: «атом», «аварія», «радіація» (Васильчук, 2012: 19). Почувши звуки від вибуху реактора, Буча сумно й моторошно завив. Він здогадувався, що привільне життя разом із турботливим і милосердним хазяїном, який любив його як друга, закінчилося. Чорнобильська аварія стала прикладом того, як безвідповідальне і необережне ставлення до ненадійних технологій, зокрема атомної енергетики, може змінити ландшафт величезної території, зруйнувати життя не тільки людей, а й представників тваринного світу та безжально вбити все живе навколо. Отже, Чорнобиль показав не лише небезпечність технологій, а й викрив байдужість і безвідповідальність людей до домашніх тварин.

У перші години екологічної катастрофи люди сподівалися на те, що екологічного лиха вдасться уникнути і все закінчиться тільки пожежою.

Однак, під час здійснення заходів із ліквідації наслідків Чорнобильської аварії розпочалася евакуація людей: *«А за кілька днів з'явилося ще одне: дивне, чуже і лякаюче – «евакуація». Воно вигнало всіх з осель на вулицю. Куди? Як? Що брати з собою? Чи надовго? Стогін... Густий, млосний стогін. Свинцевий – з людського лементу, дитячого плачу, ревіння худоби, собачого гавкоту, гуркоту автомашин імлісто стиснув з усіх боків розшарпане, сполохане село. Біда розкошувала....»* (Васильчук, 2012: 19). Чорнобильська катастрофа змусила людей залишити свої домівки і йти на нове місце проживання, однак підступність ворога в тому, що тварини, які були в зоні під час вибуху, теж ворожі, бо взяли на себе частку невидимої смерті (Мосійчук, 2023: 58).

Для багатьох людей слово «евакуація» асоціювалося з війною, адже тоді населення масово покидало свої домівки. Люди не розуміли, чому їх просять евакуюватися і не знали, що чекати далі. «Одним із трагічних наслідків чорнобильської аварії, – як зазначає Н. Барановська, – став її вкрай негативний вплив на долі людей, що потрапили в зону її впливу. Найважливішим завданням, що стояло перед державними структурами України у зв'язку з аварією на ЧАЕС, була необхідність оперативно евакуювати населення з територій, що зазнали забруднення в результаті вибуху реактора її 4-го енергоблока, організувати їх розміщення, забезпечити необхідними засобами для існування» (Барановська, 2011: 162).

Під час евакуації найтрагічнішим було прощання з домашніми тваринами: собаками і котами, які стали жертвами екологічної катастрофи, людської жорстокості і безвідповідальності. Вони заглядали господарям в очі, вили, нявчали, проривалися до автобусів. Однак, брати тварин із собою категорично заборонялося, бо у них була радіоактивна шерсть. Буча не розумів, чому його покинули, він не знав, чого чекати, та довго біг за автобусом, у якому назавжди поїхала вся родина Максима: *«Собака, мабуть, ще з півтори години вперто грів дужими лапами глибокий пісок дороги. А потім впав. Поклав безсило голову на передні лапи і... жалібно заскімлив. Він не розумів, чого його покинули. Завив розпачливо. Далеко, десь там під Чорнобилем, таким же моторошним виттям відгукнулося село. Там йому дали життя. Подарували доброго господаря. А тепер?...»* (Васильчук, 2012: 22). Автор порушує проблему безвідповідального ставлення до представників тваринного світу та закликає читачів бути уважними і милосердними, формує в дітей та молоді критичне, екологічне мислення, вихо-

ває емпатію та гуманізм, вчить досягати гармонію з природою, адже людина є частиною природи, і тому її існування залежить від природи.

У художньому полотні твору «Чорнобильські поневіряння Бучі» протистоять два різні світогляди: світогляд щирої і відданої собаки та світогляд прагматичних і безвідповідальних людей. Саме світ людей в оповіданні постає жорстоким та байдужим, а тому незрозумілим собаці, що була покинута напризволяще. В. Городничий підкреслює, що «В творах Віктора Борисовича Васильчука прослідковується чітка позиція майстра слова на захист рідної природи та гуманного ставлення до тварин, панує любов, бажання прийти на допомогу» (Городничий, 2020).

В. Васильчук ретельно досліджував світ природи, вивчав та аналізував характери, поведінку і звички не тільки собак, але й їхніх близьких диких родичів – вовків. Ядерна катастрофа створила нові умови, у яких вічна неприязнь між вовками й собаками втратила свою актуальність. Письменник звертається до читачів з метою осмислити абсолютно нереальні речі: собака Буча дружить з вовчицею Сірою: *«Вони йшли поруч – собака, який залишився без дому й господаря, і вовчиця, звикла од собаки й принишкла від біди. Йшли, невідаючи куди. Вперед, сподіваючись кожен на своє. Обезлюднена, зігріта першим теплом зона поріднила їх, загасивши давню обопільну злобу, витравивши ненависть голодом, холодом, одинокістю. З'єднала бажанням вижити. Продовжити, зрештою, свій рід»* (Васильчук, 2012: 46). Зіткнувшись із Чорнобильським лихом і з такими непередбачуваними екологічними наслідками, тварини починають допомагати один одному, вбачаючи у цій взаємодопомозі порятунок від «радіоактивного зла».

Змальовані автором стосунки собаки та вовчиці, яких спіткало спільне горе, змушують людей замислитися над власними вчинками, переосмислити їхнє ставлення до тварин, спонукають вчитися у тварин бути уважними і милосердними. Читаючи про те, як вовчиця під час порятунку Бучі зализувала його рану, проймаєшся повагою до жорстокого світу тварин – тварин, які захищали та підтримували один одного в складних ситуаціях: *«Рана Бучі була глибокою. Він спробував дістати її язиком. Не вдалося. Спробував ще раз – пролунало жалібне скавчання. Безпомічне й безсиле. І тоді підповзла вовчиця... Буча заплющив очі і пірнув у морок. А Сіра ретельно і довго зализувала гарячий закривавлений бік свого рятівника, який знову вкотре боровся зі смертю, невідомо чим втамовуючи спрагу життя»* (Васильчук,

2012: 49). У природньому середовищі функціонує закон взаємодопомоги і взаємопідтримки. Однак, на жаль, цей закон ігноруються людьми, саме тому і можливі на землі чорнобилі.

В. Васильчук в оповіданні «Чорнобильські поневіряння Бучі» звертається до емоційно-ціннісного світу своїх читачів і через прості й зрозумілі образи відтворює драматичні стосунки між людьми і представниками довкілля, переконує у необхідності гармонійного їх співіснування, відповідального ставлення до світу тварин. Письменник, аналізуючи різноманітні екологічні проблеми, зауважує: «... природа нічого не прощає, вона набагато сильніша від нас і ми не повинні її сліпо підкорювати чи збиткуватися над нею. Ми повинні жити з нею у цілковитій гармонії. І головне – треба просто берегти природу» (Літературний, 2012).

Сучасний світ занадто жорстокий, тому дуже важливим є виховання в дітей милосердя, доброти, уважного і дбайливого ставлення до тварин. Чорнобильська трагедія спонукала до підвищення екологічної грамотності в освіті, зокрема через дитячу літературу здобувачі освіти пізнають проблеми екологічної безпеки та сталого розвитку, вчать ошадливо ставитися до природних ресур-

сів, бути соціально активними і відповідальними громадянами своєї країни (Vardanian, 2022: 15). У своєму творі В. Васильчук переконує своїх читачів бути людяними і турботливими, а також за різних обставин відповідально і уважно ставитися до представників тваринного світу.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що у творчості В. Васильчука чітко простежується тенденція до художнього висвітлення гострих екологічних, соціально-історичних, психологічних, морально-етичних, філософських проблем, що є актуальними для сучасного життя українського народу. В оповіданні «Чорнобильські поневіряння Бучі» письменник розкриває глобальні екологічні проблеми, показує як екологічна катастрофа вплинула на життя тварин, покинутих у зоні відчуження. Автор звертається до емоційно-ціннісного світу своїх читачів і через призму страждань і поневірянн собаки Бучі, який став жертвою ядерної аварії та людської безвідповідальності, висвітлює жахливі наслідки Чорнобильської катастрофи. У своєму творі письменник утверджує думку про взаємозв'язок усього живого, закликає дітей допомагати тваринам, які залишилися без господаря, турботливо, уважно й дбайливо до них ставитися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильчук В. Чорнобильські поневіряння Бучі: оповідання. Тернопіль: Богдан, 2012. 56 с.
2. Городничий В. Васильчук Віктор Борисович. 2020. URL: <https://www.libertyspace.org.ua/2020/05/28/vasylchuk-viktor-borysovych/>
3. Інтерв'ю з коростенським письменником Віктором Васильчуком. 2021. URL: https://zhitomir-online.com/top_news/118252-intervyu-z-korostenskym-pysmennikom-viktorom-vasylchukom.html
4. Літературний дайжест. Віктор Васильчук : Казка і реальність йдуть поряд, вигадане і справжнє іноді не можна відрізнити. 2012. URL: <http://bukvoid.com.ua/digest/2012/10/31/065514.html>
5. Мосійчук А. Чорнобильська тема в оповіданні «Не лякай мене, крихітко!» Світлани Йовенко. *Українська дитяча література : здобутки й перспективи розвитку*: збірник статей / упоряд.: І. М. Лапшина, А. П. Віннічук. Вінниця : ВДПУ, 2023. Вип. 5. С. 57–61.
6. Vardanian M. Reading the Chornobyl Catastrophe Within Ecofiction. *Children's Literature in Education*. 2022. Vol. 53, issue 1. P. 1–17.
7. Vardanian M., Dyrda I., Kirieieva M. Cultural memory of Chornobyl in literature and fine arts (in case of a picturebook «The Flowers beside the Fourth Reactor» by K. Mikhalitsyna and paintings by M. Prymachenko). *ACNS Conference Series: Social Sciences and Humanities*. 2023, 3, p. 03003. URL: <https://doi.org/10.55056/cs-ssh/3/03003>

REFERENCES

1. Vasylchuk V. (2012) Chornobyliski poneviriannia Buchi [Chernobyl wanderings of Bucha]. Ternopil: Bohdan, 56. [in Ukrainian].
2. Horodnychyi V. (2020) Vasylchuk Viktor Borysovych [Viktor Borysovych Vasylchuk]. URL: <https://www.libertyspace.org.ua/2020/05/28/vasylchuk-viktor-borysovych/> [in Ukrainian].
3. Interv'iu z korostenskym pysmennikom Viktorom Vasylchukom [Interview with Korosten writer Viktor Vasylchuk] (2021). URL: https://zhitomir-online.com/top_news/118252-intervyu-z-korostenskym-pysmennikom-viktorom-vasylchukom.html [in Ukrainian].
4. Literaturnyi daizhest. Viktor Vasylchuk : Kazka i realnist yduty poriad, vyhadane i spravzhnie inodi ne mozhna vidriznyty [Literary digest. Victor Vasylchuk: Fairy tale and reality go hand in hand, fictional and real sometimes cannot be distinguished] (2012). URL: <http://bukvoid.com.ua/digest/2012/10/31/065514.html> [in Ukrainian].
5. Mosiichuk A. (2023) Chornobyliaska tema v opovidanni «Ne liakai mene, krykhitko!» Svitlany Yovenko [The Chornobyl Theme in the Short Story «Don't Scare Me, Baby!» by Svitlana Yovenko]. *Ukrainska dytiacha literatura : zdobutky*

y perspektyvy rozvytku: zbirnyk statei – Ukrainian children’s literature: achievements and prospects of development: a collection of articles. Vinnytsia : VDPU, 5, 57-61. [in Ukrainian].

6. Vardanian, M. (2022) Reading the Chornobyl Catastrophe Within Ecofiction. *Children’s Literature in Education*, 53, 1, 1–17.

7. Vardanian M., Dyrda I., Kirieieva M. (2023) Cultural memory of Chornobyl in literature and fine arts (in case of a picturebook «The Flowers beside the Fourth Reactor» by K. Mikhalitsyna and paintings by M. Prymachenko). *ACNS Conference Series: Social Sciences and Humanities*, 3, p. 03003. URL: <https://doi.org/10.55056/cs-ssh/3/03003>